

**ADNOTAREA DE AUTOR
CA MANIFESTARE A CONCEPȚIEI CREATIVE A COMPOZITORULUI**AUTHOR'S ANNOTATION AS A MANIFESTATION
OF THE COMPOSER'S CREATIVE CONCEPTION

АВТОРСКАЯ АННОТАЦИЯ КАК ПРОЯВЛЕНИЕ ТВОРЧЕСКОГО ЗАМЫСЛА КОМПОЗИТОРА

GHENADIE CIOBANU,

profesor universitar,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Adnotarea la propriile lucrări muzicale este considerată de autorul articolului drept o formă de analiză a opusurilor ce îi aparțin. Menite de a aduce explicații despre lucrare, aceste comentarii înlesnesc perceperea muzicii contemporane de către interpreți și public. Compozitorul examinează diferite forme ale adnotărilor reieșind din scopurile acestora și contextul utilizării comparându-le cu alte genuri cu funcție informativă: interviul, eseul analitic, memoriile, agenda personală, etc. În articol sunt exemplificate unele forme posibile ale adnotărilor. Pe lângă caracterul pur informativ al adnotării, autorul remarcă în concluzii valoarea analizei autentice profesionale, ce oferă o abordare exegetică succintă a propriei lucrări muzicale atât cercului larg de ascultători, precum și specialiștilor.

Cuvinte-cheie: adnotare de compozitor, comentariu de autor, formele adnotării, concepția lucrării muzicale, model al adnotării, informație muzicală

Annotation to his own musical works is considered by the author as a form of analysis of these opuses. Designed to provide answers about works, these comments facilitate the perception of contemporary music by performers and the audience. The composer examines various forms of annotations basing himself on their goals and the context of use, and compares them to other genres with informative function, such as the interview, analytical essay, memoirs, personal diary, etc. The article illustrated some possible forms of annotations. Besides a purely informative character of the annotation, the author notes in the conclusions the value of genuine professional analysis, providing a wide circle of listeners and experts with a brief exegetical approach to his musical works.

Keywords: composer's annotation, author's comments, annotation forms, conception of the musical work, annotation model, music information

În prezent comentariile compozitorilor la propriile lucrări muzicale au devenit un element indispensabil atât al muzicii contemporane precum și al științei muzicale. Începând cu ultimele decenii ale secolului XX și până în prezent tot mai greu este să ne imaginăm o interpretare publică a unei lucrări contemporane, ca să nu mai vorbim de o premieră, care să nu fie însoțită de o adnotare de autor reprezentând un rezumat realizat de compozitor la propria creație.

Împreună cu alte genuri de tălmăcire a muzicii de către autor, cum ar fi interviurile, notele introductive la concerte, analizele de autor etc. — adnotările de diferite forme au menirea să explice interpreților, cercetătorilor și publicului larg sensul muzicii. Prin urmare, compozitorul ar trebui să fie abil să scrie o adnotare conformă condițiilor și circumstanțelor interpretării, care în modul cel mai adecvat ar pregăti ascultătorul pentru percepția lucrării. Prezentul articol este dedicat unor aspecte ale adnotării în muzica modernă.

Melomanilor contemporani, la fel ca și profesioniștilor, chiar dacă aceștia posedă anumite cunoștințe și experiență, adesea nu le este ușor să înțeleagă varietatea de manifestări muzicale creative din domeniul muzicii noi. Motiv pentru care comentariile autorului ar trebui să servească ca o lumină călăuzitoare pentru ascultătorul care se află pe calea spinoasă de percepție a muzicii, mai ales, în cazul interpretării unor lucrări noi. Explicațiile autorului, adică cele din prima sursă, de obicei îi orientează pe ascultători în modul corect spre momentele-cheie ale partiturii muzicale. În consecință, compozitorul poartă o anumită parte de responsabilitate pentru succesul interpretării, motiv pentru care ar trebui să fie în măsură să-și prezinte lucrarea, oferind publicului propria tălmăcire a acesteia.

Totodată, comentariile de autor solicită de la un compozitor posedarea unui limbaj științifico-muzicologic adecvat sau, cel puțin, a unui limbaj muzical profesionist, a unor cunoștințe speciale în domeniul componisticii muzicale, precum și posibilitatea de a opera cu diferite metode de analiză muzicală, — cu alte cuvinte, o dotare profesională solidă. Deoarece cuvântul compozitorului, datorită autenticității sale, se bucură de o credibilitate de excepție atât în cercul profesioniștilor, cât și în cel al iubitorilor de muzică și, de obicei, este reprodus ulterior de mai multe ori în presă, rolul adnotării de autor, în ciuda conciziei acesteia, este extrem de important în viața științifică și concertistică.

Adnotarea (din latinescul *annotatio* — "remarcă", "marcă") reprezintă un gen independent al domeniilor jurnalismului, criticii și publicisticii muzicale. Cu toate acestea, diapazonul de aplicare al acesteia este mult mai larg decât presa periodică și sursele mass-media, în general, extinzându-se la broșurile și caietele-program ale festivalurilor, programele de sală ale concertelor, edițiile de partituri, site-urile de muzică de specialitate, adesea — site-urile personale ale compozitorilor, publicațiile științifice de specialitate, etc. În general, destinația și răspândirea adnotărilor scrise de compozitori se asociază cu sfera informațiilor cu privire la muzica contemporană.

Într-un manual de al său intitulat *Genurile presei periodice*, — lucrare ce a fost reeditată de mai multe ori datorită popularității sale, — A.A. Tertychnyi, specialist în domeniul jurnalismului, atribuie adnotarea genurilor de informare [1, p. 66], argumentând cu traducerea din limba engleză a termenului *annotation* care provine de la verbul *annotate*, ce înseamnă „a adnota, a observa, a nota” (traducerea în limba română aparține autorului articolului — Gh. C.). Am putea adăuga încă o variantă a traducerii, la fel de actuală pentru subiectul discutat — „a comenta”. Autorul manualului prezintă scopul adnotării în felul următor: „Scopul publicării de acest tip constă nu atât în informarea publicului despre apariția sau existența unei noi ediții, cât în descrierea succintă a calităților acesteia. În adnotare se comunică despre principalele momente, ”momentele-cheie” a fenomenului (titlul, autorul sau autorii, editorul sau regizorul, tema, conținutul, momentul apariției, scopul creării)” [1, p. 66–67].

Evident, funcția principală a adnotării este cea informativă, dar în dependență de context și de destinație ea poate fi pusă în aplicare în diferite moduri. În unele cazuri — de exemplu, în cazul publicării — adnotarea poate reprezenta un tip de descriere bibliografică. În acest caz, datele cu privire la lucrare sunt completate, de obicei, cu o indicație ce se referă la natura publicației și la adresanții acesteia.

Să aducem un exemplu din propria experiență.

Lucrarea *To The Philharmonic Public of Chisinau*, compusă în anul 1995 pentru două pianе, face parte din ciclul de lucrări *mail.md*. Cele două părți ale piesei sunt intitulate respectiv *For You* și *For Me*. Utilizând procedee postmoderniste, ca, de exemplu, polistilistica, aluzia muzicală, quasi citatul etc., subsemnatul contrapune gusturilor unui public conservator imaginar preferințele muzicale ale unui compozitor contemporan. În această poziționare pot fi auzite figuri retorice de stil ale clasicilor vienezi, aluzii la muzica epocii sentimentalismului și la cea a compozitorilor romantici, dar și la un studiu instructiv de Carl Czerny — în partea întâia. Quasi citate ale unor creații muzicale de Ligeti, Messiaen, precum și quasi autocitate se deslușesc în partea a doua a lucrării.

Lucrarea se publică în premieră. Ediția conține comentarii de autor precum și recomandări metodice, fiind destinată instituțiilor superioare, precum și repertoriului pianistic concertistic.

Muzicologul rus T. Kurîșeva indică în manualul *Jurnalistica muzicală și critica muzicală* [2] caracterul special al adnotării la o lucrare muzicală, având uneori o funcție iluministă și de

popularizare. În același timp, autoarea remarcă faptul, că, spre deosebire de un *anunț*, în adnotare lipsesc elementele publicitare, precum și cele de promovare și de apreciere. Din punctul nostru de vedere, însă, funcția publicitară a adnotării nu poate fi exclusă completamente, în unele cazuri și circumstanțe adnotarea servind în calitate de anunț publicitar la lucrarea muzicală.

Cuvântul „adnotare” în DEX are următoarele semnificații: „însemnare, notă care explică, întregeste un text; adnotație” [3], adică, se referă la conținutul explicativ al subiectului. În acest sens, însă, apare întrebarea dezbătută de muzicologul rus T. Kurișeva: cum poate fi reflectat conținutul unei lucrări muzicale — pe calea verbalizării sensurilor în baza unor asociații arbitrare sau prin explicații de ordin analitic? Răspunsul, conform opiniei muzicologului, este legat cu definirea scopului propus pentru adnotare. Scopul principal al adnotării, scrie T. Kurișeva, nu constă în redarea conținutului (repostarea) sau evaluarea opusului muzical, ci în pregătirea pentru percepția acestuia [2, p. 124].

Autoarea manualului opinează, că „adnotarea este concepută pentru a oferi puncte de reper de ordin muzical teoretic și muzical-istoric, cu scopul de a ușura calea spre contactul cu o lucrare muzicală tuturor celor care au nevoie de aceasta” [ibid.].

Dar, să trecem de la adnotarea *informativă* la cea *explicativă*.

Ca volum, atât adnotările de autor, cât și cele ce nu aparțin autorilor, se împart în cele succinte și cele desfășurate, în funcție de condițiile de amplasare, solicitarea editorilor sau organizatorilor, intențiilor și dorinței compozitorului etc. Prin urmare, în modul practic aceeași lucrare poate avea câteva variante de adnotare, inclusiv — de autor.

Adnotarea va fi una succintă în cazul, când compozitorul și-a pus drept scop familiarizarea publicului cu o informație strict necesară despre lucrarea interpretată. De obicei, însă, compozitorul nu se limitează la întocmirea “pașaportului” lucrării, oferind această posibilitate muzicologilor. Adesea autorul opusului muzical preferă să împărtășească publicului unele idei conceptuale cu referire la conținutul emoțional-ideatic al lucrării, la autenticitatea limbajului muzical sau la unele procedee din arsenalul tehnicii componistice (vezi, de exemplu, [4]).

Planul-model pentru adnotarea de autor la o lucrare muzicală:

1. *Titlul lucrării* expus într-o formă completă, inclusiv subtitlul și dedicația, dacă este cazul.
2. *Formația (componenta)* forțelor interpretative sau așa numita distribuție instrumentală, adică instrumentele pentru care lucrarea a fost scrisă).
3. *Genul*.
4. *Numărul opus-ului* sau numărul lucrării din acel grup de gen căruia îi aparține.
5. *Autorul textului* (libretului), titlul lucrării literar-poetice care stă la baza opusului adnotat.
6. *Anul compunerii* (terminării).
7. *Prima audiție* (în cazul dacă aceasta a avut loc).
8. *Structura lucrării* (numărul de *părți componente* cu specificarea titlurilor separate sau tempourilor).
9. *Istoricul* — istoria succintă a procesului de lucru asupra opusului prezentat și „viața” concertistică sau scenică a acestuia, edițiile realizate, după caz. Pot fi precizate timpul compunerii, intențiile creative ale compozitorului, sursele de inspirație, etc.

În continuare vom propune unele *comentarii succinte* pentru planul-model.

Evident, că informația cu referire la titlul lucrării, la componenta interpretativă, la autorul textului și la data terminării poartă caracter obligatoriu. În cazul când titlul original este într-o limbă străină, s-ar cuveni traducerea în limba adnotării.

Indicațiile cu privire la autenticitatea lucrării, și anume: versiunile ulterioare ale lucrării (transcripții, aranjamente, indicația la lucrarea integră în cazul prezentării unor părți componente ale formelor ciclice; etc.) ar înlesni semnificativ munca cercetătorilor și biografilor.

Adnotarea la creațiile instrumentale în principiu nu se deosebește de cea la lucrările vocale, cu excepția informației cu referire la originea textului literar.

Structura lucrării poate fi relatată cu raportare la „conținutul” muzical al părților componente. Avându-se în vedere, însă, caracterul succint al adnotării, aceasta se limitează adesea doar la informația generală despre numărul părților.

În adnotare pot fi reflectate evenimentele din viața reală ce au însoțit lucrul asupra creației, exercitând un impact, înrâurind fantezia creativă și dând viață respectivei forme artistice în care autorul și-a întruchipat ideile. Completând adnotarea cu diverse detalii din viața reală sau din cea artistică, compozitorul ar trebui să fie conștient de faptul că informația comunicată va forma acel context de percepere a lucrării care o va însoți, contribuind la viața ei scenică.

Unii compozitori preferă să includă în adnotare doar detalii cu referire la tehnologii, la tehnica componistică aplicată sau la logica formală de construire a întregului. Alții preferă să nu dezvăluie propriile secrete de organizare a materialului sonor sau a procesului componistic, ca de exemplu, H. Henze [5].

Cu scopul de a exemplifica raționamentele expuse, vom propune unele adnotări la piesele muzicale ale autorului acestui articol.

Ciclul *Après une Lecture* este conceput ca o creație vocal-simfonică amplă, inspirată din texte ale poezilor români. Una din ideile lucrării a constat în aflarea diferitelor ipostaze ale raporturilor dintre textul muzical și cel literar.

În cazul *Poemelor* pe versuri de Emilian Galaicu-Păun (compuse în anul 2014 și intitulate de subsemnatul *Poem post modern* și *Poem rap*) raportul dintre fluxul sonor și poezie se bazează pe principiul emergenței, când îmbinarea textului literar cu cel muzical generează o realitate artistică nouă.

În cadrul unei abordări culturologice, limbajele muzicale asociative din diferite epoci și culturi (reprezentând stiluri ale muzicii clasice precum și ale celei tradiționale), utilizate în textul muzical al primelor două poeme din ciclul *Après une Lecture*, imprimă semnificații adiționale versului.

Altfel spus, cu ajutorul acestor limbaje am alcătuit un text al trăirii afective, care ar urma să complinească valențele semantice ale textului literar.

Ghenadie Ciobanu. *Păsările și apa. Tablouri simfonice din balet (2000).*

Idila păsărilor din jurul unui lac de munte este întreruptă de agresiunea din partea altui stol de păsări.

Luptele fac victime, conflagrațiile dezechilibrează natura, provocând dezastre: dispare apa, se produce un cutremur, se lasă bezna. Așa ar putea fi prezentat succint programul lucrării.

În plan muzical coliziunile programului se manifestă prin interacțiunea dintre cromatic și diatonic, precum și dintre tehnicile post-seriale de organizare a materialului sonor, ca de exemplu, cea a setului neordonat (*unordered set*) și cele modale.

Contrastul temporal este realizat prin contrapunerea formelor de *ostinato*, ca de exemplu, cel *isoritmnic secționat*, pe de o parte, și ritmurilor vectoriali ale unor șiruri numerice, pe de altă parte.

Ghenadie Ciobanu. Oda devenirii (2013) pentru cor mixt și orchestră simfonică.

În anul 2009, la Teatrul Alexei Mateevici, după premiera spectacolului *Neamul Cain*, la care am realizat coloana sonoră, maestrul Dumitru Matcovschi mi-a dat *Litania* sa, în perspectiva de a o pune pe muzică. Încă lucrând la muzica pentru spectacol am descoperit că poezia lui Matcovschi se potrivește unui diapazon stilistic larg: de la estetica muzicii ”rock” până la muzica liturgică. Tot atunci m-am gândit la o creație pentru cor și orchestră — *Cantata Matcovschi*, care ar personifica această diversitate poetică. *Oda devenirii*, compusă în anul 2013 după poezia *Acolo*, ar putea să reprezinte partea întâia a concepției. Titlul care îmi aparține exprimă percepția personală a versului și, după mine, se pretează la estetica ”rock”, ”gospel” și chiar ”rap”. Particularitățile ritmice și armonice, figurile retorice ale acestor stiluri se îmbină în lucrare cu sintaxe și moduri ale muzicii populare, inspirate de poezia lui Matcovschi.

Uneori în textul adnotării poate fi înserat un citat reprezentativ în opinia compozitorului. Drept exemplu poate servi o adnotare la una din lucrările simfonice timpurii ale autorului.

Ghenadie Ciobanu. Simfonia Sub soare și stele (1989) pentru orchestră simfonică.

Soarele și stelele — semne astrale care ne însoțesc pe parcursul întregii vieți — au o conotație deosebită în riturile, culturile și miturile popoarelor vechi indoeuropene și, în special, ale dacilor. Fascinația unor rituri imagineare solare, transcenderea contemplării cerului astral reprezintă trăiri ale Simfoniei *Sub soare și stele*. Creația este compusă din trei părți, având următoarele subtitluri: *Sub soare*, *Sub stele* și *Elegia*. Părțile Simfoniei, însă, nu sunt divizate prin cezuri și se interpretează *attacca*. În concepția subsemnatului, ultima parte, *Elegia*, exprimă sentimentul pierderii unor valori autentice materiale și imateriale ale vieții noastre. Simfonia a fost compusă în anul 1989 și a fost interpretată în cadrul festivalurilor și concertelor la București, Cluj, Craiova, Bacău, dar și pe continentul american — în El Salvador și Guatemala City, lucrarea a fost difuzată la posturile de radio din Spania, România, Rusia.

”Simfonia *Sub soare și stele* a lui Ghenadie Ciobanu, printr-o bogăție de culori orchestrale, contraste dinamice și legături armonice, ca și printr-o impresionantă arhitectură sonoră, a evidențiat o muzică inspirată din mitul dacic și al altor popoare, indo-europene, la care... a descoperit sensuri și simboluri comune... Am descoperit în lucrarea lui Ghenadie Ciobanu dimensiunile unui suflet de profundă și tulburătoare vibrație umană”.

(Claudiu Moldovan. La Filarmonica Oltenia muzicieni din Chișinău. *Cuvântul libertății*, Craiova, nr. 296, 30 ianuarie 1991).

Ghenadie Ciobanu. Moment bacovian pentru pian și orchestră.

Lucrarea a fost compusă în anul 1998 la solicitarea Festivalului Internațional *Zilele Muzicii Contemporane*, ediția a XII-a, Bacău, România. *Momentul bacovian* a fost interpretat în concerte din Republica Moldova, Italia și România, inclusiv în cadrul Zilelor Muzicale ale Radioului (București), World Music Days (România-Republica Moldova) și altor manifestări de gen. Această lucrare concertantă reprezintă un poem.

”*Tematica și atmosfera creată s-au armonizat subtil versurilor poetului... Este o muzică de atmosferă, de visare, de elanuri, cu efecte de adâncă melancolie sau disperare, expuse în perle sonore...*” (Pasiunile Trans-avangardei, *Ateneu*, 1998, nr.7, iulie).

Ghenadie Ciobanu. Entrée și Dans cu focuri pe zăpadă (2010–2012) pentru orchestră simfonică.

Entrée și Dans cu focuri pe zăpadă reprezintă primele două piese din *Suita Riturile primăverii*. Întreaga creație este concepută în tradiția postmodernă și realizează un quasi dialog cu lucrări ale compozitorilor Igor Stravinsky, Bela Bartok, George Enescu. În acest sens se evidențiază particularitățile genurilor muzicii de popularitate și muzicii de inspirație folclorică.

Ritmul este cel care dezvoltă ideea ritualului ce străbate întreaga compoziție. Reprezentările imagistice, ritul în ciclurile sale, simbolurile, arhetipurile, ancorate în vestigiile ancestralului — totul este coordonat și se supune în trama muzicală jocului asociativ cu pattern-uri, coagulate în structuri ritmico-modale.

Ei vor veni din tăcere (1995) și *Semne reflectate pe cer (2006)* reprezintă prima și, respectiv a cincea piesă din ciclul *Studii sonore (Sound Etudes)* pentru ansamblu instrumental. Fiecare dintre lucrările acestui ciclu tind să reflecte fenomene artistice, estetice, stilistice și tehnologice specifice muzicii contemporane. Primele două studii din ciclu sunt dedicate atelierului de muzică contemporană *Archaeus*. Atât ideea, cât și modalitățile de realizare a primului studiu țin de zona limitrofă a esteticii "tăcerii". Tăcerea și sunarea se constituie drept elemente egale ale continuum-ului muzical. Sunarea se ivește dintr-o cantitate limitată de modusuri înguste ca volum, care izvorăsc din liniște (tăcere) și se dizolvă în ea. Atmosfera poetică, meditativă se conturează și în studiul subintitulat *Semne reflectate pe cer*. În această piesă este utilizată o strategie sonoră adecvată sublinierii valorilor simbolismului muzical. Discontinuitatea aparentă a discursului, în plan melodic și ritmic, se transformă în diferite tipuri de superpoziții melodice.

Ghenadie Ciobanu. Moment vizionar (2015) pentru vioară și orchestră simfonică.

Imaginile sonore ne transportă în lumile fascinante ale realității deformate prin care "trece" aidoma unei somnambula stăpânită de vise personajul principal — vioara, parcurgând cu o plasticitate grațioasă pasajele riscante, uneori — amețitoare. De cealaltă parte a visurilor, în viața reală traseele somnambulice par a fi surprinzătoare.

Moment vizionar este partea întâia a Concertului pentru vioară și orchestră simfonică, intitulat *Momente*. Partea a doua este intitulată *Moment extatic*. Părțile concertului pot fi interpretate aparte.

În concluzie vom recapitula observațiile noastre.

1. Adnotarea scrisă de compozitori la propriile lucrări și-a ocupat în mod hotărâtor locul în sistemul genurilor jurnalisticii, criticii muzicale și publicisticii.

2. Gradul de solicitare al adnotării este legat de cerințele procesului muzical contemporan: creația contemporană, practica concertistică interpretativă, știința muzicală și pedagogia.

3. Adnotării îi revine un rol semnificativ în procesul de percepere a lucrării.

4. Pentru a realiza o adnotare compozitorul ar trebui să posede stilul narațiunii scrise și să aplice întreg complexul de cunoștințe profesionale.

5. Adnotările se disting după volum și formă, în funcție de scopul și condițiile interpretării.

6. Aspectul și "profundimea" explicațiilor, la fel, pot varia în dependență de profesionalismul auditorilor.

7. Componenta informativă a adnotării de autor nu determină esența acesteia, în pofida semnificației sale.

8. Prin urmare, compozitorul își determină conținutul adnotării, specificând momentele cele mai importante ale creației sale.

Într-un final, referindu-ne la rolul adnotării de autor, și mai larg — la rolul care îi revine cuvântului autorului în destinul lucrării, vom apela la o concluzie făcută de O. Loseva [5]. O analiză de autor nu poate anula, nici înlocui o analiză muzicologică, dar, având tot dreptul incontestabil la o percepere și la o interpretare individuală a lucrării muzicale, ascultătorii și cercetătorii întotdeauna vor urmări cu atenție cuvântul compozitorului. Așadar, adnotarea de autor la propria lucrare urmează să devină o cheie pentru talmăcirea corectă, îndreptând percepția ascultătorilor pe calea înțelegerii profunde a muzicii.

Referințe bibliografice

1. ТЕРТЫЧНЫЙ, А.А. *Жанры периодической печати*. 4-е изд. Москва: Аспект Пресс, 2011.
2. КУРЫШЕВА, Т.А. *Музыкальная журналистика и музыкальная критика* [online]: учеб. пособие. [accesat 08 mai 2014]. Disponibil: <http://coollib.com/b/294977>
3. Adnotare. In: *DEXonline*. [accesat 8 mai 2014]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/adnotare>
4. CIOBANU, Gh. Codul Enescu: introspecții de autor. In: ACADEMIA DE MUZICĂ, TEATRU ȘI ARTE PLASTICE. *Anuar științific: muzică, teatru, arte plastice* [online]. Chișinău, 2011, nr. 1/2 (13), pp. 17–20 [accesat 9 iun. 2014]. ISSN 1857-1581. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/24649
5. ЛОСЕВА, О.В. Об одном авторском анализе: Ханс Вернер Хенце. Тристан. В: *Гармония: междунар. муз. культурологический журнал* [online]. 2011, вып. 10 [accesat 8 iunie 2015]. ISSN 2223-0408. Disponibil: <http://harmony.musigi-dunya.az/RUS/archivereader.asp?txtid=472&s=1&iss=22>